

VERGİ HARCAMALARINA İLİŞKİN TOPLUMSAL ALGI: TR33 BÖLGESİ ALAN ARAŞTIRMASI

Arş. Gör. Dr. Ulvi SANDALCI*

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, (ulvi.sandalci@dpu.edu.tr)

ÖZET

Çalışmada TR33 Bölgesinde (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak) ikamet eden 651 bireyin anket yoluyla vergi harcamalarına ilişkin algıları ölçülmüştür. Bununla birlikte bireylerin demografik değişkenler itibariyle vergi algılarındaki farklılıklar SPSS 22 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada TR33 bölgesinde yaşayan bireylerin vergi harcama algıları düşük çıkmıştır. Vergi harcama algısı yaş ve gelir düzeyi azaldıkça, eğitim düzeyi ise arttıkça düşmektedir. Bununla birlikte kadınlar ile boşanmış/dul ve Kütahya ilinin buldukları gruplara göre algı düzeyleri daha yüksektir. Mesleki duruma göre yapılan fark testlerinde ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Harcaması, Anket.

SOCIAL PERCEPTION OF TAX EXPENDITURES: TR33 REGION FIELD SURVEY

ABSTRACT

In the study, the perceptions of tax expenditures were measured by a survey to 651 individuals residing in TR33 Region (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak). However, differences in tax perceptions of individuals according to demographic variables were analyzed by using SPSS 22 program. In this study, the tax perception of individuals living in TR33 region has have low. The perception of tax expenditure decreases as the age and income level decrease and the level of education decreases. However, women and divorced / widowed and Kütahya province have higher levels of perception than the groups. A statistically significant relationship was not reached in the difference tests performed according to the occupational status.

Keywords: Tax, Tax Expenditure, Survey.

* Sorumlu yazar

1. Giriş

Vergiler tarihsel süreç içerisinde devletlerin mali ve mali olmayan amaçları kapsamında devamlı olarak en önemli gelir kaynaklarını oluşturmuştur. Vergiler yoluyla öncelikli olarak devletin zorunlu hizmetlerinin finansmanı, sonrasında ise mali olmayan amaçların gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Devletler için en önemli gelir kaynağı olmasına rağmen bazı durumlarda bu gelirlerden vazgeçebilmektedir. Devletlerin tahsil edeceği vergilerden mali ve mali olmayan amaçlar kapsamında kısmen veya tamamen, sürekli ya da geçici olarak vazgeçmesi anlamına gelen vergi harcaması ile çeşitli kamu politikaları yürürlüğe koyulmaktadır.

Devletlerin çeşitli politikalarla uygulamaya koyduğu vergi harcamaları günümüzde birçok devlet tarafından kullanılmakta ve bütçe ekleri gibi çeşitli mali tablolar halinde raporlanarak mali saydamlık ve şeffaflık ilkeleri çerçevesinde kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır. Belirli kesim, grup veya sektörler sağlanan vergi ayrıcalıkları olan vergi harcamalarının etkin ve başarılı olabilmesi birçok faktöre bağlı olmakla birlikte toplumun bu harcamalara bakışı, bu harcamaları nasıl algıladığı büyük önem arz etmektedir. Nitekim toplum tarafından belirli bir zümreye haksız yere sağlanan vergi ayrıcalığı olarak algılanan vergi harcamaları hem vergi ahlakı, vergi bilinci, vergi algısı gibi vergi uyumunu etkileyen içsel etmenleri olumsuz etkileyerek vergiye karşı tepkinin oluşmasına veya artmasına hem de vergi harcamalarından beklenen amaçların gerçekleşmemesine neden olacaktır. Bundan dolayıdır ki devletler tarafından vergi sistemleri içinde yer verilen vergi harcamalarının gerekçelerinin en doğru ve şeffaf bir şekilde kamuoyuyla paylaşılması ve bu harcamaların şeffaflık ve mali saydamlık ilkeleri çerçevesinde raporlanarak toplumun kabul düzeyinin artırılması gerekmektedir. Bununla birlikte vergi harcamalarına ilişkin halkın düşünceleri/algısı belirli aralıklarla ölçülerek bu ölçüm sonuçlarına göre yeniden düzenleme yapılması önem arz etmektedir.

Türk vergi sistemi içinde yer alan ve indirim, indirimli vergi oranı, istisna, mahsup ve iade, muafiyet ve vergi ertelemesinden oluşan vergi harcamalarını incelediğimiz çalışmada öncelikli olarak vergi harcaması kavramı tanımlanmıştır. Sonrasında ise konuyla ilgili yerli ve yabancı literatür çalışmalarına yer verilmiştir. Çalışmanın uygulama kısmında ise TR33 Bölgesinde (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak) ikamet eden 651 bireye anket uygulanarak vergi harcamalarına ilişkin algıları ölçülmüş ve elde edilen veriler SPSS 22 programı ile analiz edilerek çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır.

2. Vergi Harcaması: Kavramsal Çerçeve

Vergi harcaması kavramı ilk kez Stanley S. Surrey tarafından tanımlanmıştır. Bu tanımda vergi harcaması, devletin doğrudan yaptığı uygulamalardan ziyade; yatırım kredileri, indirimler, tüketim harcamaları üzerindeki indirimler veya bazı faaliyetler üzerindeki oran indirimleri gibi dolaylı olarak yapılan ayrıcalıklar olarak tanımlanmaktadır (Surrey & McDaniel, 1979: 228).

Kamu maliyesi yazınında vergi harcamasının tanımına ilişkin her ne kadar tam bir birlik olmasa da en geniş anlamda vergi harcaması, ekonomik, sosyal, çevresel, politik vb. birçok amaca ulaşmak için vergilerden feragat edilmesi yoluyla devlet için gelir kaybı oluşturan, bir kısım mükellef veya mükellef olması gerekenler için getirilen ayrıcalıklar nedeniyle ilgili kişilerin vergisel yükümlülük ve sorumlulukları azaltan veya ortadan kaldıran, kanunlar, düzenlemeler ve uygulamalar olarak tanımlanmaktadır (Vergi Harcaması Raporu, 2018: 5).

Vergi harcamasının başka bir tanımı, ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel veya başka amaçlar çerçevesinde devletin tahsil etmesi gereken vergi gelirlerinden kısmen veya tamamen, sürekli veya geçici olarak vazgeçmesidir. Yani vergi harcaması, devletin gerçek ve tüzel kişiler lehine gelirlerinden vazgeçmesidir (Şen & Sağbaş, 2017: 125). Kraan (2004: 130)'a göre vergi harcaması ise, devletin mali olmayan politika hedeflerine ulaşmada kullandığı bir araç olup bütçede görünmeyen bir harcamadır ve ülkelerin vergi sistemlerinde vergi yükünü hafifletici bir uygulama olma özelliğine sahiptir.

Kulu (2000: 24)'ya göre ise vergi harcaması; ekonomik ve sosyal birçok amaç nedeniyle vergi kanunları ile getirilen istisna, muafiyet, indirim, vergi ertelemesi gibi ayrıcalıkların belli bir dönemdeki kamu gelirlerine olan net etkisine denir. Vergi harcaması genel olarak; plan ve programlar dahilinde belirlenmiş ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak için oluşturulan ve devletin gelir kaybına neden olan, normal, standart veya genel kabul görmüş bir vergi sisteminden sapmalar olarak ifade edilir (OECD, 1984: 168). Aslında vergi harcaması, devletin vergi sistemi aracılığı ile ekonomik, çevresel, sosyal, politik vb. amaçlar çerçevesinde belirli sektörler, bölgeler, faaliyetler veya kişi ve kuruluşlara sağladığı vergisel ayrıcalıklardan başka bir şey değildir (Şen & Sağbaş, 2017: 125).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, vergi harcaması için belirli ekonomik, sosyal, politik ve çevresel vb. amaçların varlığı ile bu amaçlara ulaşmak için kanun hükümleri çerçevesinde tahsil edilmeyen bir verginin olması gerekmektedir. Ayrıca vergi ayrıcalıkları sonucunda istisna veya muafiyet tanınan mükelleflerin veya mükellef gruplarının vergi yüklerinin azaltılması gerekmektedir. Bu vergi yükünün azaltılması verginin iadesi şeklinde de olabilir (Vergi Harcama Raporu, 2018: 7-8).

Uygulamada vergi harcamaları genel olarak İndirim, İndirimli vergi oranı, İstisna, Mahsup ve iade, Muafiyet ve vergi ertelemesinden oluşmaktadır (Vergi Harcama Raporu, 2018; Dağ, 2018; Kraan, 2004; Kayalidere & Özcan, 2012; OECD, 2010; Saraç, 2010):

İndirim: Vergiye tabi gelir hesaplanırken ilgili vergi kanunlarınca vergi matrahından belirli tutarların indirilmesidir.

İndirimli Vergi Oranı: Kanun hükümleri uyarınca belirli kişi, mükellef ve faaliyet grubu lehine, vergi tarifesinde yer alan standart vergi oranının düşürülmesi yoluyla uygulanmasıdır.

İstisna: Kanun hükümleri gereğince vergi kapsamında olması gereken bir konunun kapsam dışına çıkartılmasını düzenleyen kanuni tasarruftur.

Mahsup ve İade: Ödenecek vergi tutarına ulaşmak için daha önce ödenmiş bir verginin ödenecek vergiden indirilmesi ve mahsup edilemeyen tutarın iade edilmesidir.

Muafiyet: Kanun hükümleri gereğince vergi kapsamında olması gereken gerçek veya tüzel kişinin/kişilerin vergi matrahına dahil olmamasıdır.

Vergi ertelemesi: Vergi ödemelerinin normal zamanından daha geç bir zamanda ödenmesidir.

Bir ülkenin vergi kapasitesinin ne kadarını kullandığı, ne kadarını vergi dışı bıraktığı, vergi dışı bırakılan kaynağın ne kadar bir vergi kaybı oluşturduğu hem bütçeleme açısından hem de ülkenin makroekonomik politikaları açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu önemden dolayı vergi sisteminde yar alan vergi harcamalarının neler olduğu ve bu harcamalarının maliyetin boyutunun hesaplanmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar çerçevesinde birçok ülke vergi harcamalarını listeler şeklinde açıklamaktadır (Vergi Harcama Raporu, 2016: 264).

Vergi harcaması tahminlerine yönelik üç değişik yöntem vardır. Bunlar; vazgeçilen gelir yöntemi, kazanılan gelir yöntemi ve eşdeğer harcama yöntemidir (Kraan, 2004: 136).

Vazgeçilen gelir yöntemi: Vergi harcamasının hesaplanmasına ilişkin en basit yöntemdir. Kayıp gelirlerin ölçülmesine ilişkin bir yöntemdir. Gelir kaybı, vergi ayrıcalıklarının olduğu durum ile olmadığı durumdaki vergi yükümlülüğü farkıdır. Olası davranışsal değişiklikleri göz önünde bulundurmeyen bu yöntem, tam olarak harcama tanımını vermemektedir (Giray, 2002: 40).

Kazanılan Gelir Yöntemi: Bu yöntemde vergi ayrıcalıklarının kaldırılması durumunda neden olabileceği mali / iktisadi etkilerin göz önünde bulundurulmasıyla elde edilebilecek gelir büyüklüğü hesaba katılmaktadır. Bu yöntemde, mükelleflerin olası davranış değişikliklerinin göz önünde bulundurulması ve bu davranış değişikliklerinin vergi gelirine olabilecek doğrudan ya da dolaylı katkısının belirlenmesi gereği vardır (Akdoğan, 2009: 180)

Eşdeğer Harcama Yöntemi: Mükelleflerin davranışsal tepkilerinin değişmediği varsayımıyla vergi harcaması yerine doğrudan transfer harcaması yoluyla ortaya çıkabilecek maliyetin tahminine dayanmaktadır (Kulu, 2000: 25).

Vergi harcamaları söz konusu yöntemlerle tahminlendikten sonra bir vergi harcama raporu düzenlenmesi öngörülmür. Vergi harcama raporlarının düzenlenmesi; yasal olarak saydamlığın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, böyle bir raporlama çalışması ile düzenli kontrol sağlanmakta, makroekonomik ve mali etkilerin analizine, vergi harcama kalemlerinin her biri için maliyet-fayda analizine, vergi reformlarının değerlendirilmesi ile geleceğe yönelik planlamanın yapılmasına ve vergi sisteminde rasyonelliğin sağlanmasına katkı sağlanmaktadır (Giray, 2002: 38).

Vergi harcamalarının raporlanarak bütçe eklerinde gösterilmesi aynı zamanda kamu maliyesinde şeffaflık ve mali saydamlığın sağlanması açısından da önem arz etmektedir. Devletler bu harcamalara ilişkin verileri, türleri ve büyüklükleri kamuoyuna açıklayarak bir bakıma devletin almaktan vazgeçtiği gelirlerinin temel gerekçelerini açık bir şekilde belirtmektedir. Bu sayede vergi ayrıcalığı olan bu harcamaların gerekli kişi, grup veya sektörlerle ihtiyaçları oranında çeşitli amaçlarla sağlandığı açıklanmakta ve toplum algısının olumlu yönde olması sağlanmaktadır.

3. Literatür Özeti

Vergi harcamalarına ilişkin toplum algısının olumsuz olması vergi uyumunu olumsuz etkileyerek hem vergi kayıp ve kaçığın artmasına hem de vergiler ile sağlanmak istenen kamu politikalarının etkisizliğine neden olacaktır. Vergi harcamalarına ilişkin toplumun algısı

bu noktada büyük önem arz etmektedir. Bundan dolayıdır ki bu harcamalara ilişkin toplum algısını ölçmeye yönelik bir kısım çalışmalar yapılmıştır.

Amerika'da vergi harcama algılarını belirlemeye yönelik sektördeki birçok farklı işletmelerden ve birçok farklı büyüklükteki şirket temsilcilerden oluşan 59 kişiye uygulanan anket sonucunda, vergi harcamalarının uygulandığı yerler ve kapsamı ile ilgili olarak katılımcıların olumsuz düşüncelere sahip olduğuna ulaşılmıştır. Buna göre katılımcılar vergi harcamalarının farklı yer ve sektörlerde uygulanması gerektiği düşüncesindedirler (Foster, 1994: 1-4)

Clarke & Fox (2015) tarafından ABD'de halkın vergi harcamalarının kamu harcamalarına tercih edilip edilmediğini araştırdıkları çalışmada vergi harcamalarının daha az maliyetli oldukları için kamu harcamalarına göre daha fazla tercih edildiğine ulaşılmıştır. Buna göre halk kamu tarafından ekonomik, sosyal, çevresel vb. nedenlerle mücadelede vergi harcamalarının daha sık olarak kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Faricy & Ellis tarafından (2014) ipotek faizi indirimi, emeklilik tasarrufu indirimi ve yiyecek kuponlarından oluşan vergi harcamaları ile ilgili algıları ölçmek amacıyla üniversite öğrencilerine anket uygulanmıştır. Anket sonucunda üniversite öğrencilerinin çoğunluğu tarafından bu vergi harcamalarının destek gördüğü ve kamu harcamalarına göre daha tercih edilebilir olduğuna ulaşılmıştır.

Haselswerdt & Bartels (2014) tarafından halkın vergi harcamaları arasında yer alan ipotek faizi indirimi, iş eğitimi ve ücretli ebeveyn izni ile ilgili düşüncelerini araştırdıkları anket çalışmasında bu harcamaların vergi harcaması olarak tanındığı ve oldukça yüksek bir oranda tercih edildiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

4. Vergi Harcaması Algısına Yönelik Alan Araştırması

Ekonomik, sosyal, çevresel vb. birçok nedenle başvurulmuş istisna, muafiyet, indirim gibi vergi harcamalarının toplum tarafından nasıl algılandığı büyük önem arz etmektedir. Toplum tarafından kabul görmeyen, bazı kesim veya gruplara tanınan haksız ayrıcalık gibi görünen, hak etmeyen veya ihtiyacı olmayan kesime/gruba tanındığı, amacı dışında kullanıldığı vb. birçok düşüncenin mükelleflerde oluşması hem vergilerini tam ve zamanında doğru olarak ödeyenlerin azalmasına hem de vergilerden ve dolayısıyla vergi harcamalarından beklenen etkinlik ve başarının azalmasına neden olacaktır. Bundan dolayıdır ki vergi sistemleri içerisinde çeşitli nedenlerle yer verilen vergi harcamalarının bileşimi, büyüklüğü, türleri, gerekçeleri gibi temel alt yapısının mükelleflere en doğru şekilde ve tam olarak anlatılması gerekmektedir. Vergi harcamalarının şeffaf ve hesap verilebilirlik çerçevesinde doğru alanlarda yapıldığını kabul eden mükelleflerin vergi uyumu yükselerek vergi politikalarının etkinliği artmış olacaktır. Çalışmada vergi harcamalarının toplum tarafından nasıl algılandığı öneminden yola çıkarak TR33 Bölgesinde ikamet eden 20 yaş ve üzeri bireylere anket uygulanmış ve vergi harcama algıları bağımsız değişkenlerle araştırılarak değerlendirilmelerde bulunulmuştur.

4.1. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örnek Kütlesi

Araştırmanın Ana kütlesini TR33 Bölgesinde (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak) ilinde ikamet eden 20 yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktadır. %5 örneklem hatasına göre ana

kütlesi 10.000.000 olan kütleli temsil edecek olan örneklem büyüklüğü 384'tür (Saunders vd., 2000: 1). TÜİK Adrese dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre TR33 Bölgesinde 20 yaş ve üzeri yaşayan sayısı 2018 yılı dönem sonu itibariyle 2.456.764'dır. %5 örneklem hatası ile örneklem büyüklüğü olarak en az 384 hesaplanmış olmakla birlikte, araştırmadan daha güvenilir sonuçlar elde edebilmek için anket 2018 yılında TR33 Bölgesindeki 651 vatandaşa yüz yüze uygulanarak elde edilmiştir. Çalışmamızda kaynakların kısıtlı olması ve ana kütleli tamamına ulaşmanın mümkün olmaması nedeniyle her bir tabakadan alınması gereken denek sayısı ile ilgili olarak araştırmacının serbest olduğu ve araştırmacıya alt örneklemin oluşturulması konusunda tam yetki verildiği bir örneklem tipi olan Tabakalı Örnekleme (Özmen, 1999: 39) yöntemi seçilerek ana kütleli temsil eden 4 ildeki anket sayısı ana kütleli yüzdelere göre belirlenmiştir.

Ankette yer alan sorular 5'li likert ölçeğine göre hazırlanmıştır. Likert ölçeği kapsamındaki sorular; "kesinlikle katılmıyorum", "katılmıyorum", "kararsızım", "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" şeklinde iki gruptan oluşmaktadır. Gerçekleştirilen ankette 20 yaş ve üzeri farklı gelir düzeyi ve mesleğe mensup katılımcılar yer almıştır. Ankette yer alan yaş, gelir seviyesi, meslek, ikamet ili, medeni durum, cinsiyet ve eğitim düzeyi değişkenleri ile ilgili frekans dağılımlarına ilişkin demografik bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Demografik Özellikler

Yaş	Frekans	%	Cinsiyet	Frekans	%
20-30	134	20,58	Erkek	402	61,75
31-40	196	30,10	Kadın	249	38,24
41-50	194	29,80	Medeni Durum	Frekans	%
51+	127	19,50	Evli	447	68,66
Eğitim Düzeyi	Frekans	%	Bekâr	143	21,96
İlköğretim	195	29,95	Boşanmış/Dul	61	9,37
Lise	293	45	Ortalama Gelir	Frekans	%
Üniversite	112	17,20	2000 TL'ye kadar	203	31,18
Lisansüstü	51	7,83	2001-3500 TL	289	44,39
İkamet İli	Frekans	%	3501-5.000 TL	91	13,97
Manisa	298	46,25	5.001 + TL	67	10,29
Afyonkarahisar	146	22,76	Mesleğiniz	Frekans	%
Kütahya	121	19,03	Çalışmıyor	69	10,59
Uşak	86	13,04	Ev Hanımı	149	22,88
			Bağımsız kendi işinde çalışan	103	15,82
			Ücretli (Özel)	144	22,11
			Ücretli (Kamu)	137	21,04
			Emekli	49	7,52
Toplam	651	100	Toplam	651	100

Katılımcılar cinsiyet itibariyle değerlendirildiğinde %61,75'i Erkek iken %38,25'i kadın; medeni durum itibariyle %68,66'sı evli, %21,96'sı bekâr ve %9,37'si boşanmış/dul; yaş grupları itibariyle %20,58'i 20-30 yaş arası, %30,10'u 31-40 yaş arası, %29,80'i 41-50 yaş arası ve %19,50'si 51 yaş ve üstü; eğitim düzeyi itibariyle %29,95'i ilköğretim, %45'i lise, %17,20'si Üniversite ve %7,83'ü Lisansüstü; ortalama gelir itibariyle %31,18'i 2000 TL'ye kadar, %44,39'u 2001-3500 TL, %13,97'si 3501-5000 TL ve %10,29'u 5.001 TL ve üstü; meslek olarak bakıldığında %10,59'u çalışmıyor, %22,88'i ev hanımı, %15,82'si bağımsız kendi işinde çalışan, %22,11'i ücretli (özel), %21,04'ü ücretli (kamu) ve %7,52'si emeklilerden oluşmaktadır.

Katılımcıların ikamet illerine göre dağılımına bakıldığında her ildeki nüfusun ana kütleyi temsil etme yüzdesi göz önüne alınarak toplam örneklem içindeki yüzdesi belirlenmiştir. Yani herhangi bir ilin ana kütlede ne kadar bir ağırlığı varsa örneklem sayısında da o kadar ağırlığı vardır. Buna göre oluşturulan örneklem sayısında Manisa %46,25'i, Afyonkarahisar %22,76'yı, Kütahya %19,03'ü ve Uşak %13,04'ü temsil etmektedir.

4.2. Vergi Harcaması Algı Düzeyine Ait Bulgular

TR33 Bölgesinde ikamet eden bireylerin vergi harcamalarına ilişkin algılarını ölçtüğümüz çalışmada katılımcıların vergi harcama algı düzeylerine ait bir skor elde etmek amacıyla ölçekte yer alan soruların cevapları 5'li Likert ölçeğine göre, ters soruların cevapları yeniden kodlanarak hesaplanmıştır.

İndekste sorulara verilen cevaplarda (5→1) şeklindeki kodlamalarda '5' Kesinlikle Katılıyorum seçeneğini, '1' ise Kesinlikle Katılmıyorum seçeneğini gösterecek şekilde kodlanmıştır. (1→5) şeklindeki kodlamalarda ise '1' Kesinlikle Katılıyorum seçeneğini, '5' ise Kesinlikle Katılmıyorum seçeneğini gösterecek şekilde kodlanmıştır. Vergi harcamalarına ilişkin algı düzeyini ölçtüğümüz ifadeler katılımcıların verdiği cevaplara ilişkin tespit edilmeye çalışılan vergi harcama algı düzeyi Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Katılımcıların Vergi Harcamasına İlişkin Algı Düzeyi

	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Vergi Harcama Algı Düzeyi	1.00	5.00	2,87	79,1458

Tablo 2'den de görüleceği üzere vergi harcamasına ilişkin algı düzeyini ölçmek için geliştirilen endekse göre katılımcıların harcama algılarına ait skor 2,87 olarak bulunmuştur. Araştırma anketinde kullanılan ölçeğin 5'li Likert ölçeği olması ve 3 değeri orta nokta (% 50) olarak kabul edilmesi katılımcıların vergi harcama algı düzeylerinin ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Buna göre mükelleflerin vergi harcamalarına ilişkin algıları düşük düzeydedir.

Yapılan çalışmada kullanılacak analiz yöntemlerinin belirlenmesi amacıyla 651 kişiden toplanan verilerin normallik testinin yapılması gerekmektedir. Nitekim kullanılacak teste uygun olarak verilerin normal dağılıma uyup uymadıkları normallik testi ile saptanmaktadır. Çalışmada verilerin normallik testi SPSS 22.0 paket programı ile yapılmıştır. Normallik testi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada verilere ait histogram incelenmiştir. İkinci aşamada ise verilerin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmıştır.

Normallik testinin ilk aşaması olan histogram incelemesinde vergi harcamasına ait verilerin normal dağılım gösterdiğine ulaşılmıştır. İkinci aşamasında ise, toplanan verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerleri verilerin normal dağılım eğrisinde nasıl yer aldıklarını görmek açısından araştırmacılara bilgi vermektedir. Eğride yer alan bu konumlanma verilerin normal dağılıma uyup uymadıklarının kontrolünde önemli bir göstergedir (Yücenur vd., 2011: 162). Çarpıklık ve basıklık değerlerinin Hair vd. (2013)'e göre ± 1 , Tabachnick & Fidell (2013)'e göre ± 1.5 ve George & Mallery (2010)'a göre ± 2.0 değerleri arasında yer alması serinin normal dağıldığını belirtmektedir. Tablo 3'de vergi farkındalığının çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri yer almaktadır.

Tablo 3: Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Tanımlayıcılar		İstatistik	Standart Hata
Vergi Harcama	Skewness	-,303	,176
	Kurtosis	,493	,291

Çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında literatürde yer alan her 3 görüşün belirttiği değerler yer arasında yer aldığı görülmektedir. Buradan çıkan sonuca göre vergi harcama algı serisi çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine göre normal dağılım göstermektedir. Bu nedenle vergi harcama algılarına ilişkin analizlerde parametrik testlerden t-testi ile ANOVA testi kullanılacaktır.

4.3. Güvenilirlik Analizi

Çalışmada ölçme aracı olarak kullanılan anket formu konuyla ilgili yapılmış çeşitli çalışmalarda kullanılan anketlerden esinlenerek oluşturulmuştur. Verilerin güvenilirliğini ve geçerliliğini belirlemek için, anketteki bütün faktörler için güvenilirlik analizi yapılmıştır. Sosyal bilimler alanında Likert tipi anketlerde ölçek güvenilirliğinin test edilmesinde en sık kullanılan Cronbach's Alpha katsayısıdır (Bademci, 2011). Cronbach's Alpha Değeri 0,7 ve üzerinde olan ölçeğin güvenilir olduğu ve ölçekte bulunan ifadelerin birbirleri ile tutarlı oldukları kabul edilmektedir. Cronbach's Alpha değeri 0,7 nin altında hesaplandığı durumlarda ise ölçekte bulunan ifadelerin birbirleri ile tutarlı olmadıkları ve kullanılan ölçeğin güvenilir olmadığı ortaya çıkmaktadır (George & Mallery, 2003: 231). Buna göre araştırmada kullandığımız ölçeğin Cronbach's Alpha değeri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Tüm Anket Verileri Güvenilirlik İstatistikleri

Gözlem Sayısı	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
n=651	,813	18

Vergi harcama algı düzeyini ölçen anket formunun tutarlılığını ortaya koyabilmek için 5'li likert ölçeğin kullanıldığı 651 önerme üzerinde yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha katsayısı 0,813 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç bize ölçeğin "iyi güvenilir" olduğunu göstermektedir.

4.4. Vergi Harcamasına İlişkin Bağımsız Değişkenler Analizi

Çalışmanın bu kısmında vergi harcamasına ilişkin algı düzeyini belirlemeye yönelik kullandığımız ölçekte yer alan bağımsız değişkenlerin (cinsiyet, yaş, gelir düzeyi gibi) vergi harcama algısı boyutunda herhangi bir farklılık gösterip göstermediği test edilecektir.

4.4.1. Yaş Bağımsız Değişken Analizi

Vergi harcama boyutunun Yaşa göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi yapılmış ve yaşa göre vergi harcama boyutu için yapılan Tek Yönlü Varyans (ANOVA) için 2 hipotez kurulmuştur;

H_0 = Vergi harcama boyutu bireylerin yaşına göre farklılık göstermemektedir.

H_1 = Vergi harcama boyutu bireylerin yaşına göre farklılık göstermektedir.

Tablo 5: Yaşa Göre ANOVA Sonucu

ANOVA					
Vergi Harcama	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arası	4,410	3	1,470	4,195	,006
Gruplar İçi	226,692	647	,350		
Toplam	231,101	650			

Tablo 5’de %5 anlamlılık seviyesine göre yapılan ANOVA testinde vergi harcama boyutta yaşlar arası anlamlı bir ilişki çıktığından ($\text{sig}=0,006<0,05$) H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre, vergi harcama boyutta bireylerin yaşlarına göre farklılık göstermektedir şeklinde kurulan H_1 hipotezi kabul edilir.

ANOVA testi sonucuna gruplar arasında ortaya çıkan farklılıkta hangi grupların diğerlerinden farklı olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinden yararlanılır. Gruplar arasındaki farklılığın tespiti için çoklu karşılaştırma testlerinden hangisinin kullanılacağına karar vermek için öncelikli olarak homojenlik testine bakılır. Homojenlik testi sonucuna göre hangi grup veya grupların diğerlerinden farklı olduğunun tespiti için çoklu karşılaştırma testi kullanılır.

Homojenlik testinin olasılık değeri $p > 0,05$ ise Tukey veya Scheffe, $0,05 > p$ ise Tamhanes T2 testleri kullanılmaktadır. Eğer bu testlerin olasılık değeri 0,05’den büyük ise ana kütle varyansları arasında fark yoktur; 0,05’den küçük ise ana kütle varyansları arasında fark vardır. Tablo 6’da ait homojenlik testinin sonucu verilmiştir.

Tablo 6: Yaşlara Göre Homojenlik Testi Sonucu

Homojenite Varyans Testi			
Vergi Harcama	df1	df2	Sig.
Levene İstatistiği	3	647	,004

Tablo 6'daki homojenlik testi sonucuna göre vergi harcama boyutunda sig. < 0,05 olduğundan anakütle varyansları arasında fark vardır. Buna sonuca göre çoklu karşılaştırma testlerinden Tamhanes T2 testleri kullanılır.

Tablo 7: Vergi Harcama Boyutta Tamhanes T2 Testi Sonucu

Çoklu Karşılaştırmalar						
Vergi harcama Tamhanes						
(I) Yaş	(J) Yaş	Ortalama Fark (I-J)	Standart Hata	Sig.	% 95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
20-30	31-40	,17947*	,06357	,032	,0098	,3491
	41-50	,18233	,07329	,079	-,0124	,3771
	51 üzeri	,44210*	,10325	,001	,1586	,7256
31-40	20-30	-,17947*	,06357	,032	-,3491	-,0098
	41-50	,00286	,05698	1,000	-,1479	,1536
	51 üzeri	,26263*	,09239	,046	,0034	,5218
41-50	20-30	-,18233	,07329	,079	-,3771	,0124
	31-40	-,00286	,05698	1,000	-,1536	,1479
	51 üzeri	,25977	,09933	,072	-,0145	,5340
51 üzeri	20-30	-,44210*	,10325	,001	-,7256	-,1586
	31-40	-,26263*	,09239	,046	-,5218	-,0034
	41-50	-,25977	,09933	,072	-,5340	,0145

* Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlı.

Tablo 7'deki Tamhanes T2 test sonuçlarına göre vergi harcama boyutta 20-30 yaş aralığı ile 31-40 ve 51 ve üstü yaş aralığı arasında; 31-40 yaş aralığı ile 51 ve üstü yaş arasında (sig<0,05) çıktığından anlamlı bir fark vardır. 20-30 yaş aralığı ile 41-50 yaş aralığı; 31-40 yaş aralığı ile 41-50 yaş aralığı ve 41-50 ile 51 ve üstü yaş aralığı arasında (sig>0,05) çıktığından anlamlı bir fark yoktur. Gruplar arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkan vergi harcama boyutta farkın tespiti için grup ortalamalarına bakmak gerekmektedir. Tablo 8'de yaşlara göre grup ortalamaları verilmiştir.

Tablo 8: Vergi Harcama Boyutta Tanımlayıcılar Tablosu

Tanımlayıcılar		
Vergi Harcama		
Yaş	n	Ortalama
20-30	134	2,48
31-40	196	3,03
41-50	194	2,81
51 üzeri	127	3,19
Toplam	651	2,8732

Tablo 8'deki yaş frekans sonuçlarına göre vergi harcama algısı en yüksek yaş aralığı 51 ve üzeri, ikinci 31-40 yaş aralığı, üçüncü 41-50 yaş aralığı iken son sırada 20-30 yaş aralığı yer almaktadır. Buna göre bireylerin yaş düzeyleri azaldıkça vergi harcamalarına ilişkin algıları düşmektedir. Yani genç yaştaki bireyler vergi harcamalarına daha olumsuz bakmaktadır.

4.4.2. Cinsiyet Bağımsız Değişken Analizi

Cinsiyete göre boyutlar için yapılan Bağımsız örneklem T - testi için 2 hipotez kurulmuştur;

H_0 = Vergi harcama boyutu bireylerin cinsiyetine göre farklılık göstermemektedir.

H_1 = Vergi harcama boyutu bireylerin cinsiyetine göre farklılık göstermektedir.

Tablo 9: Cinsiyet İçin Vergi Harcama Boyutuna Göre Bağımsız Örneklem T - Testi

Bağımsız Örneklem Testi		Levene Varyans Eşitliği Testi		Ortalamaların Eşitliği İçin T Testi		
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
Vergi Harcama	Eşit Varyanslar Varsayılırsa	,131	,717	,061	649	,041
	Eşit Varyanslar Varsayılmazsa			,064	321,502	,043

Tablo 9'a göre vergi harcama algısı boyutunda Kadın – Erkek arasında anlamlı bir ilişki ($\text{sig}<0,05$) çıktığından H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre, vergi harcama boyutunda bireylerin cinsiyetine göre farklılık gösterir şeklinde kurulan H_1 hipotezleri kabul edilir. Gruplar arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkan vergi harcama boyutunda farkın tespiti için grup ortalamalarına bakmak gerekmektedir. Tablo 10'da cinsiyetlere göre grup ortalamaları verilmiştir.

Tablo 10: Cinsiyete Göre Grup Ortalamaları

Grup İstatistikleri	Cinsiyet		
	Cinsiyet	n	Ortalama
Vergi Harcama	Kadın	249	2,98
	Erkek	402	2,76

Tablo 10'daki frekans değerlerine göre kadın bireylerin vergi harcamalarına bakışı erkek bireylere göre daha olumludur. Nitekim kadın bireylerin vergi harcama algıları erkek bireylere göre daha yüksektir.

4.4.3. Medeni Durum Bağımsız Değişken Analizi

Vergi harcama boyutunun medeni duruma göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi yapılmış ve medeni duruma göre vergi harcama boyutu için yapılan Tek Yönlü Varyans (ANOVA) için 2 hipotez kurulmuştur;

H_0 = Vergi harcama boyutu bireylerin medeni durumuna göre farklılık göstermemektedir.

H_1 = Vergi harcama boyutu bireylerin medeni durumuna göre farklılık göstermektedir.

Tablo 11: Medeni Duruma Göre ANOVA Sonucu

ANOVA					
Vergi Harcama					
	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arası	3,111	2	1,056	4,156	,011
Gruplar İçi	230,990	648	,356		
Toplam	231,101	650			

Tablo 11’de %5 anlamlılık seviyesine göre yapılan ANOVA testinde vergi harcama boyutta medeni durumlar arası anlamlı bir ilişki çıktığından ($\text{sig}=0,011<0,05$) H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre, vergi harcama boyutta bireylerin medeni durumlarına göre farklılık göstermektedir şeklinde kurulan H_1 hipotezi kabul edilir.

Gruplar arasındaki farklılığın tespiti için çoklu karşılaştırma testlerinden hangisinin kullanılacağına karar vermek için öncelikli olarak homojenlik testine bakılır. Homojenlik testinin olasılık değeri $p > 0,05$ ise Tukey veya Scheffe, $0,05 > p$ ise Tamhanes T2 testleri kullanılmaktadır. Tablo 12’de ait homojenlik testinin sonucu verilmiştir.

Tablo 12: Medeni Duruma Göre Homojenlik Testi Sonucu

Homojenite Varyans Testi			
Vergi Harcama			
Levene İstatistiği	df1	df2	Sig.
1,064	2	648	,346

Tablo 12’deki homojenlik testi sonucuna göre vergi harcama boyutunda $\text{sig.} > 0,05$ olduğundan ana kütle varyansları arasında fark yoktur. Buna sonuca göre çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi kullanılır.

Tablo 13: Vergi Harcama Boyutta Tukey Testi Sonucu

Çoklu Karşılaştırmalar				
Vergi Harcama				
Tukey HSD				
(I) Medeni Durum	(J) Medeni Durum	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	Sig.
Evli	Bekar	-,02147*	,05246	,012
	Boşanmış/Dul	-,03202*	,06455	,033
Bekar	Evli	,02147*	,05246	,012
	Boşanmış/Dul	-,01055	,06802	,987
Boşanmış/Dul	Evli	,03202*	,06455	,033
	Bekar	,01055	,06802	,987

Tablo 13'deki Tukey test sonuçlarına göre vergi harcama boyutta evli ile bekar ve boşanmış/dul arasında ($\text{sig}<0,05$) çıktığından anlamlı bir fark vardır. Bekar ile boşanmış/dul arasında ise ($\text{sig}>0,05$) çıktığından anlamlı bir fark yoktur. Gruplar arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkan vergi harcama boyutta farkın tespiti için grup ortalamalarına bakmak gerekmektedir. Tablo 14'de medeni duruma göre grup ortalamaları verilmiştir.

Tablo 14: Vergi Harcama Boyutta Tanımlayıcılar Tablosu

Tanımlayıcılar		
Vergi Harcama		
	n	Ortalama
Evli	447	2,86
Bekar	143	2,73
Boşanmış/dul	61	3,02
Toplam	651	2,8732

Tablo 14'deki medeni durum frekans sonuçlarına göre vergi harcama algısı en yüksek boşanmış/dul, ikinci evli iken son sırada bekarlar yer almaktadır. Buna göre bekar bireyler vergi harcamalarına daha olumsuz bakmakta iken boşanmış/dullar daha olumlu bakmaktadır.

4.4.4. Gelir Seviyesi Bağımsız Değişken Analizi

Vergi harcama boyutunun gelire göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi yapılmış ve gelire göre vergi harcama boyutu için yapılan Tek Yönlü Varyans (ANOVA) için 2 hipotez kurulmuştur;

H_0 = Vergi harcama boyutu bireylerin gelirine göre farklılık göstermemektedir.

H_1 = Vergi harcama boyutu bireylerin gelirine göre farklılık göstermektedir.

Tablo 15: Gelire Göre ANOVA Sonucu

ANOVA					
Vergi Harcama					
	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arası	2,756	4	1,189	3,530	,044
Gruplar İçi	230,345	646	,357		
Toplam	231,101	650			

Tablo 15'de %5 anlamlılık seviyesine göre yapılan ANOVA testinde vergi harcama boyutta ortalama gelirler arası anlamlı bir ilişki çıktığından ($\text{sig}=0,044<0,05$) H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre, vergi harcama boyutta bireylerin gelirine göre farklılık göstermektedir şeklinde kurulan H_1 hipotezi kabul edilir.

Gruplar arasındaki farklılığın tespiti için çoklu karşılaştırma testlerinden hangisinin kullanılacağına karar vermek için öncelikli olarak homojenlik testine bakılır. Homojenlik testinin olasılık değeri $p > 0,05$ ise Tukey veya Scheffe, $0,05 > p$ ise Tamhanes T2 testleri kullanılmaktadır. Tablo 16'da ait homojenlik testinin sonucu verilmiştir.

Tablo 16: Gelir Durumuna Göre Homojenlik Testi Sonucu

Homojenite Varyans Testi			
Vergi Harcama			
Levene İstatistiği	df1	df2	Sig.
,547	4	646	,701

Tablo 16'daki homojenlik testi sonucuna göre vergi harcama boyutunda sig. $> 0,05$ olduğundan ana kütle varyansları arasında fark yoktur. Buna sonuca göre çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi kullanılır.

Tablo 17: Vergi Harcama Boyutta Tukey Testi Sonucu

Çoklu Karşılaştırmalar				
Vergi Harcama				
Tukey HSD				
(I) Ortalama Gelir	(J) Ortalama Gelir	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	Sig.
0-2000	2001-3500	-,02361*	,05451	,013
	3501-5000	-,04319	,06801	,921
	5000+	,05020*	,09288	,049
2001-3500	0-2000	,02361*	,05451	,013
	3501-5000	-,01958*	,07214	,033
	5000+	,07381	,09594	,868
3501-5000	0-2000	,04319	,06801	,921
	2001-3500	,01958*	,07214	,033
	5000+	,09339*	,10421	,027
5000+	0-2000	-,05020*	,09288	,049
	2001-3500	-,07381	,09594	,868
	3501-5000	-,09339*	,10421	,027

Tablo 17'deki Tukey test sonuçlarına göre vergi harcama boyutta 0-2000 TL ile 2001-3500 TL ve üzeri; 2001-3500 TL ile 3501-5000 TL; 3501-5000 TL ile 5000 TL ve üzeri gelir arasında ($\text{sig} < 0,05$) çıktığından anlamlı bir fark vardır. 0-2000 TL ile 3501-5000 TL; 2001-3500 TL ile 5000 TL ve üzeri arasında ise ($\text{sig} > 0,05$) çıktığından anlamlı bir fark yoktur. Gruplar arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkan vergi harcama boyutta farkın tespiti için grup ortalamalarına bakmak gerekmektedir. Tablo 18'de gelir durumuna göre grup ortalamaları verilmiştir.

Tablo 18: Vergi Harcama Boyutta Tanımlayıcılar Tablosu

Tanımlayıcılar		
Vergi Harcama		
	n	Ortalama
0-2000	203	2,71
2001-3500	289	2,58
3501-5000	91	3,07
5000+	67	3,15
Toplam	651	2,8732

Tablo 18'deki gelir frekans sonuçlarına göre vergi harcama algısı en yüksek gelir aralığı 5000 TL ve üzeri, ikinci 3501-5000 TL arası, üçüncü 0-2000 TL arası iken son sırada 2001-3500 TL gelir elde edenler yer almaktadır. Buna göre bireylerin gelir düzeyleri azaldıkça vergi harcamalarına ilişkin algıları düşmektedir. Yani gelir düzeyi düşük bireyler vergi harcamalarına daha olumsuz bakmaktadır.

4.4.5. Eğitim Bağımsız Değişken Analizi

Vergi harcama boyutunun eğitime göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi yapılmış ve eğitime göre vergi harcama boyutu için yapılan Tek Yönlü Varyans (ANOVA) için 2 hipotez kurulmuştur;

H_0 = Vergi harcama boyutu bireylerin eğitimine göre farklılık göstermemektedir.

H_1 = Vergi harcama boyutu bireylerin eğitimine göre farklılık göstermektedir.

Tablo 19: Eğitime Göre ANOVA Sonucu

ANOVA					
Vergi Harcama					
	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arası	4,303	3	1,434	4,092	,007
Gruplar İçi	226,798	647	,351		
Toplam	231,101	650			

Tablo 19'da %5 anlamlılık seviyesine göre yapılan ANOVA testinde vergi harcama boyutta eğitimler arası anlamlı bir ilişki çıktığından ($\text{sig}=0,007<0,05$) H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre, vergi harcama boyutta bireylerin eğitimine göre farklılık göstermektedir şeklinde kurulan H_1 hipotezi kabul edilir.

Gruplar arasındaki farklılığın tespiti için çoklu karşılaştırma testlerinden hangisinin kullanılacağına karar vermek için öncelikli olarak homojenlik testine bakılır. Homojenlik testinin olasılık değeri $p > 0,05$ ise Tukey veya Scheffe, $0,05 > p$ ise Tamhanes T2 testleri kullanılmaktadır. Tablo 20'de ait homojenlik testinin sonucu verilmiştir.

Tablo 20: Eğitime Göre Homojenlik Testi Sonucu

Homojenite Varyans Testi			
Vergi Harcama			
Levene İstatistiği	df1	df2	Sig.
,705	3	647	,549

Tablo 20'deki homojenlik testi sonucuna göre vergi harcama boyutunda sig. > 0,05 olduğundan ana kütle varyansları arasında fark yoktur. Buna sonuca göre çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi kullanılır.

Tablo 21: Vergi Harcama Boyutta Tukey Testi Sonucu

Çoklu Karşılaştırmalar				
Vergi Harcama				
Tukey HSD				
(I) Eğitim	(J) Eğitim	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	Sig.
İlköğretim	Lise	,06718	,07857	,828
	Üniversite	,20934*	,07397	,025
	Lisansüstü	,09074	,12548	,888
Lise	İlköğretim	-,06718	,07857	,828
	Üniversite	,14217*	,05262	,036
	Lisansüstü	,02356	,11421	,997
Üniversite	İlköğretim	-,20934*	,07397	,025
	Lise	-,14217*	,05262	,036
	Lisansüstü	-,11860	,11109	,709
Lisansüstü	İlköğretim	-,09074	,12548	,888
	Lise	-,02356	,11421	,997
	Üniversite	,11860	,11109	,709

* Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo 21'deki Tukey test sonuçlarına göre vergi harcama boyutta ilköğretim ile üniversite ve lise ile üniversite arasında (sig<0,05) çıktığından anlamlı bir fark vardır. İlköğretim ile lise ve lisansüstü; lise ile lisansüstü ve üniversite ile lisansüstü arasında ise (sig>0,05) çıktığından anlamlı bir fark yoktur. Gruplar arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkan vergi harcama boyutta farkın tespiti için grup ortalamalarına bakmak gerekmektedir. Tablo 22'de eğitim durumuna göre grup ortalamaları verilmiştir.

Tablo 22: Vergi Harcama Boyutta Tanımlayıcılar Tablosu

Tanımlayıcılar		
Vergi Harcama		
	n	Ortalama
İlköğretim	195	3,01
Lise	293	2,95
Üniversite	112	2,94
Lisansüstü	51	2,61
Toplam	651	2,8732

Tablo 22'deki eğitim frekans sonuçlarına göre vergi harcama algısı en yüksek eğitim düzeyi ilköğretim, ikinci lise, üçüncü üniversite iken son sırada lisansüstü eğitim yer almaktadır. Buna göre bireylerin eğitim düzeyleri yükseldikçe vergi harcamalarına ilişkin algıları düşmektedir. Yani eğitim düzeyi yüksek bireyler vergi harcamalarına daha olumsuz bakmaktadır.

4.4.6. İkamet İli Bağımsız Değişken Analizi

Vergi harcama boyutunun ikamet iline göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi yapılmış ve ikamet iline göre vergi harcama boyutu için yapılan Tek Yönlü Varyans (ANOVA) için 2 hipotez kurulmuştur;

H_0 = Vergi harcama boyutu bireylerin ikamet iline göre farklılık göstermemektedir.

H_1 = Vergi harcama boyutu bireylerin ikamet iline göre farklılık göstermektedir.

Tablo 23: İkamet İline Göre ANOVA Sonucu

ANOVA					
Vergi Harcama					
	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arası	2,228	3	1,076	3,213	,028
Gruplar İçi	230,874	647	,357		
Toplam	231,101	650			

Tablo 23'de %5 anlamlılık seviyesine göre yapılan ANOVA testinde vergi harcama boyutta ikamet edilen iller arası anlamlı bir ilişki çıktığından ($\text{sig}=0,028 < 0,05$) H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre, vergi harcama boyutta bireylerin ikamet illerine göre farklılık göstermektedir şeklinde kurulan H_1 hipotezi kabul edilir.

Gruplar arasındaki farklılığın tespiti için çoklu karşılaştırma testlerinden hangisinin kullanılacağına karar vermek için öncelikli olarak homojenlik testine bakılır. Homojenlik testinin olasılık değeri $p > 0,05$ ise Tukey veya Scheffe, $0,05 > p$ ise Tamhanes T2 testleri kullanılmaktadır. Tablo 24'da ait homojenlik testinin sonucu verilmiştir.

Tablo 24: İkamet İllerine Göre Homojenlik Testi Sonucu

Homojenite Varyans Testi			
Vergi Harcama			
Levene İstatistiği	df1	df2	Sig.
4,304	3	647	,022

Tablo 24'deki homojenlik testi sonucuna göre vergi harcama boyutunda sig. < 0,05 olduğundan ana kütle varyansları arasında fark vardır. Buna sonuca göre çoklu karşılaştırma testlerinden Tamhanes T2 testleri kullanılır.

Tablo 25: Vergi Harcama Boyutta Tamhanes T2 Testi Sonucu

Çoklu Karşılaştırmalar						
Vergi Harcama Tamhanes						
(I) İkamet ili	(J) İkamet ili	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	Sig.	% 95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Manisa	Afyonkarahisar	-,00340*	,09345	,000	-,2567	,2499
	Kütahya	-,03557	,09594	,999	-,2948	,2237
	Uşak	-,04785*	,10254	,038	-,3236	,2279
Afyonkarahisar	Manisa	,00340*	,09345	,000	-,2499	,2567
	Kütahya	-,03217*	,05460	,042	-,1765	,1121
	Uşak	-,04445*	,06551	,037	-,2187	,1298
Kütahya	Manisa	,03557	,09594	,999	-,2237	,2948
	Afyonkarahisar	,03217*	,05460	,042	-,1121	,1765
	Uşak	-,01229	,06901	1,000	-,1956	,1711
Uşak	Manisa	,04785*	,10254	,038	-,2279	,3236
	Afyonkarahisar	,04445*	,06551	,037	-,1298	,2187
	Kütahya	,01229	,06901	1,000	-,1711	,1956

Tablo 25'deki Tamhanes T2 test sonuçlarına göre vergi harcama boyutta Manisa ile Afyonkarahisar ve Uşak arasında; Afyonkarahisar ile Manisa, Kütahya ve Uşak arasında (sig<0,05) çıktığından anlamlı bir fark vardır. Manisa ile Kütahya; Kütahya ile Manisa ve Uşak ve Uşak ile Kütahya arasında (sig>0,05) çıktığından anlamlı bir fark yoktur. Gruplar arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkan vergi harcama boyutta farkın tespiti için grup ortalamalarına bakmak gerekmektedir. Tablo 26'da illere göre grup ortalamaları verilmiştir.

Tablo 26: Vergi Harcama Boyutta Tanımlayıcılar Tablosu

Tanımlayıcılar		
Vergi Harcama		
	n	Ortalama
Manisa	298	2,90
Afyonkarahisar	146	2,52
Kütahya	121	3,11
Uşak	86	2,98
Toplam	651	2,8732

Tablo 26'daki illerin frekans sonuçlarına göre vergi harcama algısı en yüksek il Kütahya, ikinci Uşak, üçüncü Manisa iken son sırada Afyonkarahisar yer almaktadır. Buna göre vergi harcamalarına en çok olumsuz bakan ile Afyonkarahisar iken en olumlu bakan il Kütahya'dır.

4.4.7. Meslek Bağımsız Değişken Analizi

Vergi harcama boyutunun mesleğe göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi yapılmış ve mesleğe göre vergi harcama boyutu için yapılan Tek Yönlü Varyans (ANOVA) için 2 hipotez kurulmuştur;

H_0 = Vergi harcama boyutu bireylerin mesleğine göre farklılık göstermemektedir.

H_1 = Vergi harcama boyutu bireylerin mesleğine göre farklılık göstermektedir.

Tablo 27: Mesleğe Göre ANOVA Sonucu

ANOVA					
Vergi Harcama					
	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arası	2,387	4	,597	1,685	,152
Gruplar İçi	228,714	646	,354		
Toplam	231,101	650			

Tablo 27'de %5 anlamlılık seviyesine göre yapılan ANOVA testinde vergi harcama boyutta meslekler arası anlamlı bir ilişki çıkmadığından ($\text{sig}=0,152>0,05$) H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre, vergi harcama boyutta bireylerin mesleklerine göre farklılık göstermemektedir şeklinde kurulan H_0 hipotezi kabul edilir. ANOVA testi sonucunda meslekler arası anlamlı bir fark çıkmadığından dolayı grup ortalamalarına göre farklılıklara bakılmamaktadır.

5. Sonuç

Devletlerin tahsil edeceği vergilerden mali ve mali olmayan amaçlar kapsamında kısmen veya tamamen, sürekli ya da geçici olarak vazgeçmesi anlamına gelen vergi harcamaları birçok devlet tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. İndirim, indirimli vergi oranı, istisna, mahsup ve

iade, muafiyet ve vergi ertelemesinden oluşan vergi harcamalarının önemli boyutlara ulaşması devletlerin önemli gelir kayıplarına neden olmaktadır. Devletlerin tahsil etmesi gereken vergi gelirlerinden vazgeçmesi olan vergi harcamalarının toplum tarafından nasıl algılandığı, yani toplumun bu vergi harcamalarına ilişkin düşünceleri önem kazanmaktadır. Nitekim günümüzde vergi gelirlerini en az kayıpla tahsil etmek isteyen devletler artık zorlama veya baskı yoluyla değil, vergi ahlakı, vergi bilinci, vergi psikolojisi gibi bireyin vergi uyumunu etkileyen değer yargılarını/duygularını/sosyal çevresini/kültürünü/insani yönünü göz önünde bulundurarak politika üretme yoluna gitmektedirler. Vergi politikalarının etkinliği ve başarısı için önemli bir faktör olan vergi uyumunun artırılması için de vergiler ile ilgili yapılan düzenlemelerin halk tarafından benimsenmesi, halkın bu düzenlemelere ilişkin algısının olumlu yönde olması gerekmektedir.

Vergi harcamalarına ilişkin toplum algısını ölçtüğümüz çalışmada TR33 Bölgesinde ikamet eden 20 yaş üstü 651 bireye 18 soruluk anket uygulanmıştır. Anketin güvenilirliğini test etmek amacıyla yapılan analizde uygulanan ölçek güvenilir olarak tespit edilmiştir. Ankete katılan bireylerin vergi harcama algı düzeyleri 2,8732 olarak tespit edilmiştir. Araştırma anketinde kullanılan ölçeğin 5'li Likert ölçeği olması ve 3 değeri orta nokta (% 50) olarak kabul edilmesi dikkate alındığında ankete katılan bireylerin vergi harcama algı düzeyleri düşük çıkmıştır.

TR33 Bölgesinde ikamet eden bireylerin oluşturduğu örnek kütleimizde gruplar arası fark testleri yapılmıştır. Cinsiyete dayalı yapılan analiz sonucunda kadınların erkeklere göre daha yüksek bir algı düzeyine sahip oldukları; medeni duruma göre yapılan analiz sonucunda algı düzeyi en yüksek boşanmış/dullarda olduğu; yaşa göre yapılan analiz sonucunda yaş arttıkça algı düzeyinin arttığı; öğrenim türüne göre yapılan analiz sonucunda eğitim düzeyi arttıkça algı düzeyinin azaldığı; aylık gelire göre yapılan analiz sonucunda gelir düzeyi arttıkça algı düzeyinin arttığı ve ikamet iline göre yapılan analiz sonucunda algı düzeyi en yüksek ilin Kütahya, en düşük ilin ise Afyonkarahisar olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Mesleğe göre yapılan gruplar arası fark analizlerinde ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır.

Türk vergi sistemi içinde yer alan vergi harcamalarına ilişkin örnek kütle itibarıyla genel olarak bireylerin algı düzeylerinin olumsuz olması üzerinde önemle durulması ve acil çözüm alınması gereken bir konudur. Nitekim vergi harcamalarının belli bir kesimi, grubu veya sektörü kayırmak için haksız yere uygulandığını düşünen mükellefler vergi ile ilgili ödevlerini tam ve zamanında yerine getirmekten kaçınarak hem kayıt dışı ekonominin artmasına hem de vergi kayıp ve kaçakçılığın yaygınlaşmasına neden olacaktır. Şüphesiz bu durumda vergi gelirleri etkin bir şekilde tahsil edilemeyerek kamu maliyesi ve bütçesi zor duruma düşecektir. Bu da kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde yerine getirilememesi sonucunu doğuracaktır. Bu gibi kamu hizmetlerinin aksamasına yol açabilecek durumların oluşmaması için vergi harcamalarının en doğru ve uygun alanlarda kullanılması, vergi harcama raporlarının kamuoyu ile şeffaf ve mali saydamlık ilkeleri çerçevesinde paylaşılması gerekmektedir. Bununla birlikte vergi harcama türlerinin zamana göre gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi, vergi harcamalarına ilişkin mükellef algılarının çeşitli yol ve yöntemlerle ölçülmesi ve buna uygun önlemler alınması da büyük bir öneme sahiptir. Nihayetinde toplumun bu harcamalara bakışının olumlu yönde olması için çalışmalar yapılması vergilerden beklenen mali ve mali olmayan amaçların etkin olmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akdoğan, A. (2013). *Vergi hukuku ve Türk vergi sistemi (temel ilke ve esaslar, vergileme ve vergiler hukuku, uygulama örnekleri)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bademci, V. (2011). Kuder-richardson 20, cronbach'ın alfası, hoyt'un varyans analizi, genellenirlik kuramı ve ölçüm güvenirliği üzerine bir çalışma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 173-193.
- Clarke, C., & Fox, E. (2015). Perceptions of taxing and spending: a survey experiment. *The Yale Law Journal*, 124:1252.
- Dağ, M. (2018). Türkiye'de merkezi yönetim bütçesi açısından vergi harcamalarındaki değişimin değerlendirilmesi: Dönemsel bir analiz. İçinde S. Akar, D. Ş. Eser (ed.). *Current debates in public finance & public administration*, VOLUME 27, IJOPEC Publication No: 2018/18, ISBN: 978-1-912503-39-1.
- Faricy, C., & Ellis, C. (2014). *Public attitudes toward social spending in the united states: the differences between direct spending and tax expenditures*. 36 POL. BEHAV. 53, 60-61.
- Foster, J. D. (1994). A survey on expenditures. *Tax Foundation*, Number 3(7), 1-6.
- Giray, F. (2002). Vergi harcamaları: Harcama vergileri açısından analizi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt XXI, Sayı 1, 27-52.
- George, D., & Mallery, P. (2003). *Spss for windows step by step: A simple guide and reference*. 14.0 Update, (7th ed.), Allyn & Bacon, Boston, USA, 1-61.
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: a simple guide and reference*. 17.0 Update (10a ed.) Boston: Pearson, 1-158.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2013). *Multivariate data analysis*. Pearson Education Limited, 1-287.
- Haselswerdt, J., & Bartels, B. L., (2017). *Public opinion, policy tools, and policy feedbacks: Evidence from a survey experiment*. (Sept. 16, 2014) (unpublished manuscript) (on file with authors), 1-89.
- Kayalidere, G., & Özcan, P. M. (2012). Gelir vergisi açısından vergi harcamalarının analizi: Türkiye ve bazı OECD ülke örnekleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 341-366.
- Kraan, D.J. (2004). Off-budget and tax expenditures. *Journal on Budgeting*, 4 (1), 121-142.
- Kulu, B. (2000). Vergi harcaması ve uygulama örnekleri. *Vergi Dünyası*. Sayı 228.
- OECD (1984). *Tax expenditures: A review of the issues and country practice*. Paris, 1-287.
- Özmen, A. (1999). Örnekleme, 25-50, *sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Editör: Ali Atıf Bir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1081.
- Saraç, Ö. (2010). Vergi harcamaları ve iktisadi etkileri. *Maliye Dergisi*, Sayı 159, Temmuz-Aralık 2010, 262-277.
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A., (2000). *Research methods for business students, Second Edition*. Prentice Hall, 1-245.
- Surrey, S. S., & McDaniel, P. R. (1979). The tax expenditure concept: Current developments and emerging issues. *Boston College Law Review*, Volume: 20, Issue:2, Number:2, 1-88.
- Şen, H., & Sağbaş, İ. (2017). *Vergi teorisi ve politikası*. Ankara: Barış Arıkan Yayınları.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L.S. (2013). *Using multivariate statistics*. Sixth ed., Pearson, Boston.

- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir Düzenlemeleri Genel Müdürlüğü. (2016). *Vergi harcamaları raporu*. Erişim Tarihi: 17.01.2019 <https://www.hmb.gov.tr/gelir-duzenlemeleri-genel-mudurlugu-vergi-harcama-raporlari>
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir Düzenlemeleri Genel Müdürlüğü. (2018). *Vergi harcamaları raporu*. Erişim Tarihi: 17.01.2019 <https://www.hmb.gov.tr/gelir-duzenlemeleri-genel-mudurlugu-vergi-harcama-raporlari>
- Yücenur, G. N., Demirel, N. Ç., Ceylan, C., & Demirel, T. (2011). Hizmet değerinin müşterilerin davranışsal niyetleri üzerindeki etkisinin yapısal eşitlik modeli ile ölçülmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 12 (1) 2011, 156-168,
<http://www.oecdilibrary.org/docserver/download/4210041e.pdf?expires=1369925086&id=id292&acname=oid033641&checksum=D878582477A4AC8190A1024EC2F00A08>, Erişim Tarihi: 14/01/2019
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 Erişim Tarihi: 17/01/2019